

БЕЛАРУСЬ

ШТАДЗЕННАЯ ПОЛІТЫЧНА-ЭКОНАМІЧКАЯ І ЛІТЭРАТУРНАЯ ГАЗЭТА.

№ 56 (83).

Менск, Серада 31 сьнежня 1919 г.

№ 56 (83).

ПОЙДЗЕМ У ВЁСКИ.

У той час, калі у Менску адбываецца якое-такое політычнае жыццё, калі там — далёка заганідай, беларуская справа пастаўлена на дошыц паважны грунт, калі з беларускім пытаньнем пачынаюць рахаванца на міжнародным прасторы і калі пытаньне аб незалежнасьці Беларусі пастаўлена на парадак дзённых, — у той час нашае шматмільённае сялянства, т.е., усё тое, што складае беларускі народ і заўсёды Беларусь, — нацыянальнае сьпіт ском першых дзён дзяцінства.

За гэтыя цяжкія годзі вайны і рэвалюцыі народ наш пагінаўся і наслахаўся усяго; ён шмат падрос у політычным і грамадзянскім сьмисе, ён аразумеў ужо тые нездаровыя адносіны паміж рознымі станамі грамадзянства, каторыя панавалі на сьвечу дагэтуль, ён пакаштаваў ужо плодзі з дрэва пазнаньня добра і зла, але астаўся немкам, без мовы, без магчымасьці выславіць свайго найменьня, свайго ўласнага пачуцьця, свайго жаданьня, свайх думак і замераў. А ўжо з самай прыроды рэчы бывае так, што немкага нізкае глухату і — наадварот. І народ наш глух, ён не пачунае свайго асобнасьці, свайго нацыянальнага беларускага жыцьця і, як той сапраўдны немка сярод чужых людзей, робіць усе, што яму пакажуць, каб не паразіцца на прыкрасьці. Само сабою разумеецца, што пры такім стане рэчы кожны можа сказаць, што беларускі рух ня мае карэньняў у народзе, што справа беларускага адраджэньня ёсьць выдумка наасобных людзей, з каторымі ня варта рахаванца.

Так яно ёсьць, так людзі гавораць і будуць гаварыць. Мала таго, яны будуць карыстаць з такога стану рэчы, будуць забіраць, дзяліць, прадаваць і прылучаць нашыя землі разам з нашым народам, не заважаючы ні на якае права, ні на якія пратэсты, або ліянты, з боку наасобных, хоць і правамоцных людзей. Гэта кожны ведае, кожны разуме, што прайшлі тые наіўныя часы, калі ад голасу трубы раскідаліся іерыхонскія муры.

Тым часам, шмат яшчэ знойдзецца людзей, каторыя трубамі напыхаюць ворага заміж таго, каб тварыць настаяльную, рэальную сілу. Шмат ёсьць з паміж нас такіх дзеячоў, што у політыканстве бачаць увесь сьмис свае працы заміж таго, каб іці на вёску, да сьпячага сялянства, работніцтва і будзіць яго ад атручваючага сну нацыянальнай несвядомасьці. Набудзіўшы народ да свядомага нацыянальнага і соцыяльнага жыцьця, стане лішнім, непатрэбным політыканствам, — гэтая іерыхонская труба, і мы утворым рэальную сілу, каторая на ўсе часы і на ўсіх народаў была ясьнейшая і паважнейшая за самае яснае паважнае право.

Трэба іці ў народ і ратаваць самых сябе, каб не назвалі нас людзі тымі ягамосьцамі, што тругаюць на кірмашы стаенных каней,

ня маючы у кішэні меднага траяка. Трэба гукаць, трэба будзіць, трэба талкаваць народу, што ад нацыянальнага абуджэньня залежыць яго грамадзянскі і соцыяльны дабрабыт. Трэба засьпінаць нашыя сёлы, вёскі, гарады і мястэчкі адпаведнай літэратурай, трэба запоўніць іх нашымі агітатарамі, інструктарамі і настаўнікамі.

Трэба-ж парэсьце зразумець тую страшэнную багню, перад каторай мы апыніліся. Мы гаворым ад імя таго народу, каторага яшчэ няма, каторы ляжыць яшчэ ў стане немаў і глухой этнічнай масы. Мы выдаём сябе за прадстаўнікоў таго народу, каторы нас не разуме, але каторы павінен зразумець, бо ён жыве і жыць будзе.

Цяжкая гэта работа — справа нацыянальнага усвядомленьня народу, пастаўленага ў такія нялюдзкія варункі жыцьця, якія злажыліся ў нас на Беларусі. Апрача шматварожых панаваньняў у нас двух варожых паміж сабою культур, мы маем яшчэ шмат горшае нашчасце: гэта рэлігійны падзел нашага народу, каторы пагражае нам той магчымасьцю, што утварыла сэрбаў і харватаў, складалых у пачатку адзіны славянскі народ, але падзелены рэлігійным вызнаньнем: — праваслаўным і р-каталіцкім...

Трэба ведаць, што народ наш страўне нас няпрыхільна і варожка і ня раз ён пабье нас каменямі, асабліва ў гэтыя цяжкія і няпэўныя часы, — у часы зьявер'я і роспачы. Народ наш зразу нас ня прыме, як ня зразу ён прыняў тых, хто прыходзіў да яго, каб разрушыць маскоўскае самадзяржаўіе. І тут трэба быць цьвёрдым, і сьвята, аж да сьмерці, адданым гэтай справе, каторая выведзе наш народ на дарогу да Беларускай дзяржаўнасьці. Тут, сапраўды, трэба мець тую мудрасьць зьмяіную і кротасьць галубіную, аб каторых мы чытэем у даўнейшых сьвяшчэнных кнігах. Але хто пачувае сябе беларусам, хто сьведома ставіцца да Беларускай справы, той знойдзе ў сабе і цьвёрдасьць, і мудрасьць, і патрэбную кротасьць.

А перад усім, кожны беларус павінен памятаць, што ён перш за ўсе беларус, а потым ужо — яго партыйнае прыналежнасьць. „Шукайце перш царства нябеснага і праўды яго, а рэшта сама дадасца вам“. Такімі думкамі павінна быць занята цыпер галава кожнага сьведомага беларуса і з гэтымі думкамі ён павінен іці ў народ. А іці канечна трэба, бо ўсе мы стаім перад багнаю, каторая нямінуца ўцягне нас усіх разам з нашым політыканствам, калі не патрапім мы паліжыць моста, каторы завешча — нацыянальнае усвядомленьне народу.

Зьбавеньне і паратунак Беларусі — ў беларускім народзе, а соцыяльны дабрабыт нашага народу ляжыць у яго нацыянальнай свядомасьці, каторая выведзе нас да дзяржаўнай незалежнасьці.

ГОД ВYДАНЬНЯ 1.

Падпіска на 1 год з пераплатаю 15 р. без пераплац. 12 р.

АБВЕСТКІ: на 4-а страніцы прымаюцца ва ўсіх мовах па 2 мк. на радок пятаго.

Газэта выходзіць штодзень, апроч дзён пасольскага свята.

Рэдакцыя і Кантора: Менск, Міцкевічава вул., Беларускі Дом «б. Юбілейны».

Рэдактар прымае ад 12—1 гады. Кантора адчыняе: на ад 9 да 2 гад. і ад 5 да 7 гад.

Рукапісы павінны быць чыстымі напісамі.

Аплата прынятых рукапісаў залежыць ад радкаў.

Рукапісы назад не выдаюцца.

ЦЕНА 1 МАРК.

Соцыялізм і нацыянальнае пытаньне.

Ня можна таго сказаць, каб сьрод тэарэтыку соцыялізму ня было сьпроб, сьпрыхілач нацыянальнаму адраджэньню. Першым соцыялістам, каторы аддаў гэтай справе ўсё свай жыццё, быў вызначны ўкраінскі вучоны і публіцыст М. Драгаманаў. Але яго ня лічыць за марксіста, на яго галаву сьпалося ў прцягу яго жыцьця многа пагавораў. Цікава зьзначыць, што М. Драгаманаў і украінскія соцыялісты пачыналі прастор соцыялістычнай агітацыі. Вадама, што марксісты зьнімаўся прапагандаю толькі сярод фабрычнага пролетарыату, пакідаючы без увагі сьляніскі пролетарыат і дробнейшае сялянства. Тое-ж зьнімаўся ён заходзе і ў цэнтры Эўропы шырокіх сялянскіх мас кінуло іх у абоймы клерыкалізму. Украінскія соцыялісты ўсё свае стараньні зьявлялі на арганізацыю шырокіх сялянскіх мас, каб прылучыць іх да соцыялістычнай ідэі і вырваць іх с-під уплыву духавенства, каторыя, як ведама, ўсё сталі на службе экспэлітату. Разумеецца, што украінскія соцыялісты, каторыя падтрымлівалі нітку драгаманаўскай традыцыі, папшыраючы і пашырэння яго ідэі, мусілі, з натурна рэчы, зьявляць увагу на толькі на эканамічны, але і на нацыянальны ўплыск збоку чужой нацыянальнай буржуазіі і фэадальнай арыстакратыі, і ім пачыналася зьявляць соцыялізм і нацыянальнае пытаньне ў адну неразлучную адзінства і стаяць тым разамістым тэрмінам, які разьбіў троны і перавернуў дэспэты імперыялізма.

Рэвалюцыя на Усходзе Эўропы, як бачым, умела прынятыць на сваю службу нацыянальнае пытаньне, і ў тым ляжыць яе вялікая заслуга перад інтэрнацыяналізмам. Разумеецца, што прародзім нацыянальна-соцыяльнае рэвалюцыі на Усходзе Эўропы ня мог быць ніхто іншы, як украінскі і беларускі народ. Ня мог ім быць маскоўскі народ, і вось з якіх прычын: маскоўская нацыя была на прыдзе выку сытай збоку нацыянальнага. Калі там паўстала бацькава, то яе выкалілі толькі соцыялізм, а не нацыянальныя прычынны. Маскоўскі народ, маючы сваю дзяржаўнасьць, паставіў сабе заданьне зьнішчыць сваю буржуазію, і сваю вялікую зямельную ўласнасьць. Ані буржуазія, ані зямляўласьнікі не абражалі нацыянальных пачуцьцяў маскоўскай нацыі. Гэтыя вышэйшыя станы яе толькі цювулі эканамічна. Іншая справа, украінская і беларуская нацыя. Іх рэвалюцыянае заданьне было да іхна цяжкім. Ім трэба было набораць буржуазію і велікаязямельнае панства, каторыя экспэлітавалі яе на толькі эканамічна, але так сама і культурна нацыянальна. Калі-б соцыялістычная думка, асабліва марксізм, узялі былі пад увагу, побач эканамічнага, так сама і нацыянальна-псіхалёгічны момэнт, то само сабою разумеецца, заданьні ведаўнаўных мар-

даў былі-б лягчэйшыя. Але вернаўсёньне рэвалюцыянай сілы нацыянальнага пачуцьця было перашкоду эканамічнага вызваеньня. Прці нацыянальнага вываленьня пачыналася ня толькі буржуазія. Памылковы бачуць у вышнім руху элемент рэакцыі, або уважваючы нацыянальнае вываленьне справію мала выжына, або такою, што не дасягае ўкраінскіх у рэчкі выкувага марксізму, соцыялістычны інтэрнацыяналіст гучаеў скрываў на нацыянальнае рух і больш спачуваў маскоўскім і тэрнацыянальным ортодоксам. Гэтыя спачуваньне, „верным“ маскоўскім марксістам, такім як Алексінскі, Бурцоў, Плеханав, Чарноў, Русанав і іншыя, каторыя паказаліся потым нічым іншым, як соцыялі-імперыялістамі (слова „соцыялі-патрыот“ ня лічым абражлівым, калі соцыяліст жадае дасягнуць свайго пролетарыату без школы пролетарыату другой нацыі), — дасягаў ім толькі марксізм падтрыманьне і быццём апрошывалі тые напады і кпіны, якія сыпаліся і сыплюцца на галаў нацыянальнага руху.

Злучэньне нацыянальнага і соцыяльнага момэнтаў у нацыянальным руху толькі падвышала рэвалюцыянасьць пролетарыату на Усходзе Эўропы. Украінка, каторая першая зразумела, што без нацыянальнага вызваленьня немагчыма вызваленьне соцыяльнае, прыдала сабе вялікую прыцягальную сілу. Украінскі народ, атрымаўшы змогу зьказаць свай волю, не абміжываўся толькі словам, голымі заявамі, што ён прызнае право народу на нацыянальнае самазвызначэньне, але пачаў рабіць гэта на практыцы. Алчваючы доўгія выкі цяжар нацыянальнага ўпліску, украінскі народ, як нацыянальнае ізадым, зразумеў вагу нацыянальнага пачуцьця і, пачаў з соцыяльным вызваленьнем, паставіў так-жа на меньшае заданьне нацыянальнага вызваленьня ведаўнаўных народаў. Далей, украінскі, а так сама і беларускі, народ, на прыдзе выку спролетарызаваў і вынасковаў чужую і адэніцыяналізаваную буржуазію і фэадальна, першы зразумеў, што нацыянальны ўплыск перш за ўсё ачужыў толькі пролетарыат — зьмяшчэн у першую чаргу, — бо буржуазія „для шчытства дукінга, для лакемства вышчаснага“ велікі скоры годзіцца з чужым панаваньнем, але толькі гэтае панаваньне зьявісьцець яе матэрыяльнае карысьці. Жаданьні для сьце права і культурна нацыянальнае раўнаўтак і політычнае незалежнасьць, украінская і беларуская нацыя не адмаўляе права на самазвызначэньне ня толькі на роўна, што жывуць за межамі сваёй тэрыторыі, але і тым, што жывуць на гэтых зямлі. Закон пра нацыянальна-прароднаўную аўтаномію зьяўляецца першаю спробаю ўцільленьня нацыянальнай несправядлівасьці.

А. Хомік.

АПОШНІЕ НАВІНЫ.

ПАВЕДАМЛЕНЬНЕ ПОЛЬСКАГА ГЭНЭРАЛЬНАГА ШТАБУ.

Ад 27—XII.

Літоўска-Беларускі фронт.

У змаганьнях разьведчых патрулёў над Дзвінай мы ўзялі некалькі — дзесят палонных, бальшавіцкі напад пад Дзіснай адбіты.

Вільніскі фронт.

Ажыўленая разьведчая чынінасьць на усход ад Палонна.

Умовы між Нямецкай і савецкай Расіяй.

ВЕНА, 28—XII. Агэнтурна Гавасау паведамляе з Архангельску, што бальшавікі ўтварылі умовы з Нямецкай, подлуг якіх абяцаюць ваісковую дапамогу і запэўняюць, што ня будуць васьці ў Нямецчыне бальшавіцкай прапанды.

У Польшчы.

Большавікі прапануюць мір Польшчы.

Львоўская „Газета Поранна“ піша, што урад савецкай Расіі з'явіўся да польскага ўраду з мірнай прапановай. „Пш. Веч.“ адкідае гэтыя весткі.

Польшча вымагае выдаты нямецкіх начальнікаў.

З Парыжу паведамляюць, што Рада няці адтрымала ад польскай улады пропанову аб в'яданні ўсіх нямецкіх афіцэраў і начальнікаў, якіх у час окупацыі ў Польшчы зробілі розныя праступкі проці інтэрнацыянальных правоў.

У Прыбалтыцы.

Літва, Латвія і Нямеччына.

Тэлеграф „Уніён“ паведамляе з Тэльсэ, што ў пачатку мінулага тыдня прыбыла да Кенігсбэргу латыская частка з мэтай зняць горад. З няясных прычын гэтае ж самае войска пазней адтрымала загад вярнуцца.

Так сама паведаюць, што маля Лейптаргу канцэнтруюцца моцныя літоўскія і латыскія вайсковыя часткі, каб заняць зямлі, пасля ратыфікацыі мірнага трактату, тэрыторыі, якія будуць прызначаны за Літву.

К мірным перагаворам.

Перагаворы ў Дорпаце.

Мірныя канферэнцыі ў Дорпаце зноў пачала перагаворы аб устанавленні межы паміж Эстоніяй і Расіяй. У гэтым кірунку савецкі ўрад зрабіў вялікія ўступкі, а гэта вымагаючы гарантаў, каб з боку эстонскай тэрыторыі не былі зроблены ніякія крокі жаданых арміі проці савецкай Расіі.

Змены ў адносінах да савецкай Расіі.

Тэлегр. Кімп. паведамляе з Прагі, што часкі міністраў заграўніцтва справаў, д-р Бавэш, гэтымі днямі меў гутар-

ку з прадстаўнікамі друку аб палітычным становішчы, якое ён зьявіўся ў час свайго прабывання ў Парыжы і Львове. Аб становішчы ў Расіі міністар вяс што казаў:

У самым паважным эўрапейскім пытанні, г. э. у пытанні аб Расіі адбыліся змены ў адносінах коаліцыі; глаўным чынам у адносінах Францыі і Англіі. Эканамічныя залежнасці прымушаюць Эўропу не азімвацца і надалей ад расійскіх сямых матэрыялаў, і да гэтага, пасля доўгіх перагавораў, ухвалена прыняць цэпэрашнюю ўладу Расіі, даючы да міру паміж расійскімі партыямі пры пераконачанні, што большавікі пойдучы на ўступкі і троху паправяюць. Дальнейшыя ляс расійскай палітыкі прыблизіць у рукі расійскай дзяржавы. Нягледзячы на гэтыя змены, палітычныя адносіны на другі плян, а на першым пляне станіць цяпер інтэнацыянальныя.

Дэнікініада.

Ліст Гіндэбургга Дэнікіну.

Украінскае прас. бюро публікуе ліст Гіндэбургга Дэнікіну:

„200 год таму назад з'явіўся чалавек у Расіі, Патро Вількі, прадэсцярог сваіх прыхільнікаў ад вайны з Нямеччынай, пакідаючы на тое, што гэтая вайна можа прынесці Расіі да зруйнавання. 50 год таму назад з'явіўся чалавек у Нямеччыне, Бісмарк, прадэсцярог цара Вільгельма ад вайны з Расіяй, бо такая вайна прынесла б Нямеччыне да развалу. Цяпер з'явіўся гэты абодва прарокства. Абодва дзяржавы заважаны і перажываюць цяжкія часы. Абодва дзяржавы, апрача географічных адносін, маюць так сама розныя суадносіны інтарэсаў. Дзея гэтага абодва павінны ісці ў рукі ў руку, каб зноў адтрымаць ранейшую моц“.

Літэратура і жыццё.

„Цені“—новая драма, напісаная Ф. Алексавічам.

„Цені“ былі пастаўлены 26 снежня на сцэне гардыскага тэатру. Змест драмы такі (рэч дзеяцца ў месцы). Музыкант Сцяпан іграў на скрыпцы ўтрымлівае сваю сям'ю, — жонку Марыю і 16-летняга гарбатыга сына Міхася. Сцяпан

як знае духоўнага супакою: жыццё не павольна развіваецца яго музычнаму таленту; мастацтва стала ў яго рукамі рамслом. У доме Сцяпана сядзіць кватэра, Матильда, Матильда, мадэля інтэлігентнага дзяўчыны, вельмі падобная да свайго маткі Ганны, каторую колыс любіў Сцяпан. Гэтая любоў

была для Сцяпана вельмі вядавай: Ганна няла яго. Цяпер вельмі Сцяпан любіў Матильду, мо, толькі дзеля таго, што яна падобная да Ганны. Сын, Міхась, гэтак сама палюбіў Матильду. Жонка, Марыя, якая перанесла гэтыя і кінчы сям'ю, палюбіў Матильду. Матильда, паведаўшы, што яна з'яўляецца як бы конкурэнткай нябошчыцы маткі, Ганны, пакіла дом Сцяпана. Варочэнца з вясці ад свайго сябра Міхася і, бачучы мёртваю матку і не заходзячы ў доме Матильды, у распачы так сама кінчы сям'ю, палюбіў Матильду. Астатня апаі Сцяпан. Ён прабуе гэтак сама палюбіць на сябе рукі, але не хапае ў яго аяўгі.

Прыгавор аб вартасці гэтага твору можа даць толькі поўны крытычны разбор яго. А гэтакі разбор будзе магчымы толькі тады, як ён будзе друкавацца, калі крытык будзе мець гэты твор у руках, каб уважыцца прасочыць думкаў аўтара і за літаратурным і прамітым характарам твору. Мала бачыць твор на сцэне — трэба яго уважыцца прынтаць. Бо часта бывае, што іртысты сваёю іграю даюць яму тое, што даў аўтар, бывае, што бачыць на сцэне тыя, якіх ён знойдзеш у творы і — наадварот. Дзеда гэтага пастарыся арабіць толькі кроткі крытычны нарыс, грунтуючыся будзе толькі тое, што чуў і бачыў на сцэне.

На свайму азместу „Цені“ з'яўляюцца адвечны сумныя сны набылі чалавечай душы аб тым, як жыццё забівае ў чалавеку яго духоўныя прыкметы, яго талент, аб тым, як цяжкія ў рукі жыцця доміць сілу духа і волю ў людзях багата абдараных прыродай, у людзях таленту; аб тым, як будзённыя робы з уталюванням людзей кале, нявольных ані да духоўнага творчасці, ані да нормальнага чалавечага жыцця; аб тым, як гэтыя выбітыя з калійна таленты атручваюць увакруг сябе людское жыццё.

Сцяпан і прадстаўляе сабою талент, аломаны будзённымі жыццё. Сцяпан — мастак. Гармонія музычных тонаў напавяла і вышэй яго душы. Але ў моманты, у якіх Сцяпан Сцяпан, гэта гармонія была поўнай ч розных тонаў, — тонаў так моцных, што, адваляючы, яны адваляючы пра-бідзі шчырыя жыццё і адваляючы ў светліе паднясецца, у крыві пававівацца дуча, каб адтуль опускацца па-

руном, прабіваць эсэлю, якая агарнула чалавечы дух, і падняць гэты дух угору, адкрываць перад ім новыя прасторы, прасторы чыстага і вольнага хараства. З ласкунам „мастакства“ увійшоў у жыццё Сцяпана. Прышло лета, і восталі восень у жыцці Сцяпана. Душа яго ізноў шукала музычных тонаў. Але якія гэтыя тоны, Тоны трыумфу? — Не, гэтыя тоны горкага жалю на страчных сілах, гэтыя тоны поўнае чорнай роспачы — безнадзейнасці. Нядаўна любоў надд-мала яго ду-эўнае сілы; цяжкіе жыццё змусіла яго адваляць ласку „мастакства“ для мастацтва“. З мастацтва стаў ён шарманшчыкам, як сам сябе называе; і ён і шарманшчыкам іграюць толькі дзеля таго, каб паслы выцягваць рукі, прасячы платы. Праўда, любоў Матильды сонца асвятляе сівыя валасы Сцяпана, але і звыкае яна хуткі, як зорка, астаўляючы за сабою ў душы Сцяпана новы боль, новую роспачь.

Чым мог быць і чым стаў Сцяпан — васьм дзе увесі трігін твору „Цені“.

Тып Сцяпана абрысаваны з пры даўным мастацтвам: поўна, выразна і прыгожа.

Міхась — гэта патраб бліжэй. Як і у бацькі, душы Міхася мастацкая; ён поэт. Бачыць зямліна ежычанае жыццё і любоў, яго — горб і любоў. Розніца мо' у тым, што бліжэй меў сваю вясну, поўную шчасця, вясны і веры, бо жыццё палюбіла на яго пачынае, а сны на ведаў такой вясны: нарадзіўся з гарбом.

Цяпер аб жонцы Сцяпана. Мочна яна была самаму талентам, аднак разумець таленты. Марыя, звычайная кабата, але яна разумее Сцяпана; апрача таго, яна любіць Сцяпана. І ў той час, калі Сцяпан вісіць паміж яе і зямлёй, паміж мастаком і шарманшчыкам, і увесць час шчасця некага шчасця, яна прыкладзе ўсе сілы, каб утварыць хатні супакой, да-б Сцяпан мог звы-сці духоўнаму раўнавагу. І калі Сцяпан пасмешліва пытае: Ці было ў гэтым доме калі шчасце? — яна адказвае: „Але, быў супакой“. Гэтыя словы гарк тарнаюць Марыю. Разбітыя таленты атручваюць увакруг сябе атмасферу. І Марыя цяпіць, але любоў яе да Сцяпана дзе ёй сілу звысці гэты цяжар. Яна разумее, што Сцяпан яе не так любіць, як трэба, што сэрца не так сама

як гэты конюх джыму выглядае! Ой, чаму ты, чаму хоць гэтага не напісаў, што жыў... — Напісаў! Далеб напісаў! „Заканчы“ ліст паслаў! А як ж! Гэта ж яны толькі цяпер гэты ліст у Арцелі аддалі, што ён мог ён трапіць. Хадзіло гэты пісьмо больш чатырох месяцаў на сьцене. Казуць у Арцелі: — Кепска напісана! — Чаму кепска напісана? — кажу. — Гэта ж выразае стаіць: „Да Крысты Жаўверкі“. Казуць: Мала! Ды як ж! Гэта ж мала ва гэтулькі дарогі? А гэта ж я ахрымаў, ідуць да цябе!

— О, Вау, Вау! І надта баліць? — Э... так, ня надта! Ня надта! У дзевяць, дык мне надта баліла! Але цяпер ня надта! Цяпер бы я і да Касцельніцы дайшоў!

Ішаі паволі, прытуліўся да сябе. Ён падняў голую высокую, асмы поглядам на палех павіраў, цалаваў яе, глядзіў па галаву, гаварыў, распываў. Адразу хацеў ён усе расказаць, адразу хацеў аб усім паведаваць. Гэтак шмат шчасця ў грудзях пачуваў, што хвіліны перарываў мову і сыманяе голасна да гэтага шэрага неба, што іх абнімала раннім зморкам, да гэтага пустого павару, да жыцця.

Крыста ішла, прыгнутая крыху яго рукой, з пахлёвнай галавой. Пазірала яна кругом аярытым поглядам, як той, хто ідзе ў прамесць. Мадэ-ня-мэдэ, крыху толькі, чула з таго, што гаварыў Антось. Ішла задуманая, у нейкай вялікай парадзе з уласнай душой; вузкія яе бровы падняліся высока на лабе, перарыванымі тоўстай, падаўжнай муршчынай.

Гэтак угайшлі на крыслю. — Гэтак я рады, адваляюся Антось — гэтак я рады, быццам мне хто на руку сто рублеў вальчыў! Гдзе! Больш каб мне хто сто і дзевяць вальчыў, дык-бы я яшчэ гэты рыд на ву, як з таго, што да цябе вярнуўся. Стрыжына завуліўся Готыя і завуліўся, Крысця, што а-ей! Што ажыць?

Не гаварыла нічога. Можна вусны яе зашпталі самі лясныя словы роспачы, але яна аб гэтым ня ведала. — Ды не глядзі! — ж ты на зялёна, а я мяне глядзі! Гэта ж я табе вочы ўсе перад сабой бачу, аж там ажно за морам! Дык гэта табе Валентэ сказаў, што іду падняла голы.

— Але... — Калі ж ён да вас прыхоў? — Па дарозе я яго страля... — Кулі ж ты ішла? — Агоць бухнуў на яе. — Так сабе ішла... — Прыпомніла сабе, прэдавіей, пачула, што яшчэ дагэтуль сьціскае ў руцэ грошы, якія за яго душу

несла і мімавольна, наадварот, як-бы з прымусу вей-кага, сказала:

— Задумкі сеньня... — Удзыхнуў на гэта жаўвер. — Вечны адрачынак дай ім, Паве, а сьветласць векавечна хай ім сьветліць... — Амаві! — дакочыла Крыста ніхімі, голасам. Але ён ужо голы падняў, разсымаўся, і, глянуўшы праз грэблю на вёску, сказаў: — Вось як з комага дым верне! Ці гэта, бабы тлб пачуць, ці што? Бачыш Крысця? Як ж? І не чакаючы адказу, гаварыў далей. — А вітаі-жа, прывітай ты, дымочку сіві! Ды мочку алоўны! Гэй! Гэй! А я ўжо думу, што вік не дымочка да заты... да цябе! А дзякуй-жа Табе, Бо-жа! Хадзе-жа хутчэй, Крысця! Мадэ ведае?

Ажно дрыжаў з неспраўнасьці, ітчасна сьваці дася яму з паху дэскага і ветрам спаленага твару. Дык ня могуць стрыміцца і не чакаючы адказу Крысты, схавіў яе ў-поў і павіраў яе ружы, яе вочы. — Гэй, Крысця! Крысця! Гэта ж мы зноў разам! — Разам, Антосьна, разам! — Вось ты ўжо рады, кібейці! — Ой, рада, ледзь мне сэрца на дэве часьці не разарвецца...

Прысвудла рукой грудзі і сьваўла сьпіла. Быў цяпер то бледны, то чырвоны, полых мела кароткі, урываны, погляд вяснякопны, пачыненны... Вылі ўжо за грэбляй, у гароды, за тое гавей якіх ад вёскі. Радтам Антось сьвінуў. — Хацеў я пасьпешыцца — сказаў — але ня ідзе! Надта ж ужо змучыўся я ў дарозе! Сьвінуў і пацвіраў вагу. Крыста пераглынула сьвіну, быццам твіліну сум-лявучыся.

І ўраж падняла да яго твар пашпэрашчы. быццам хто ей поспад дымухнуў, і сьваўла бязлічым голасам: — Дык ідзі-ж сабе, Антосьна, паволі, а я ўперад скочу... Машеры скажу... — Э... не! Чыйкай лепш! Пойдзем разам! — У паумалітвім вярнуся! Паміленьку ідзі! Я ў міг скокну.

Адвараўся і стала хутка ісці. — Чыйка, Крысця! Ды чыйка ж! — крычаў Антось. Але не чакаў. Ішла што-раз хутчэй. З паутонаў ужо перапішла, а ён стаў на месцы і ногу пацвіраў. І раптоўна быгом вярнуўся і на шыю яму кіну-лася.

— Дык ты мяне любіш, Антосьна?

Хацеў нешта адказаць, але гарачы вусны да яго вуснаў прысвудла і праз хвілі на грудзях яго павіста. Вуны некі энк у гэтай пашпэце, некі гвалт сьмяротны.

А Антось, радасны сьмяюся. — А ткі выраўнаў ты да мяне! Адвараўся ад яго праз сілу. — Дык ідзі ж цяпер памаленьку — казала, — ды ў дэверы глядзі, а я толькі удзуту, машеры сьвіну. і вара вярнуся! Яшчэ да гэтай вярбы ня дойдзеш, як вярнуся Антосьна! Бегла ўжо. Апошніе словы распаміла ў паветры імглістым.

Павал оядаў на дэве за стадам у новым кажуху ў адсунутай на пыталіцу шыпцы, і грошы, узятыя на кірмашы за два вылы, лічыў. Побач з ім сядзела старая Кірвавічэ, у сьвятлоціпні адважы, у яскравых крывых і пашпэрах. Локці падперла на стала, біраду на руках, і на лічаныя грошы павірава крыху затума-ненна пачастункам у Шымеліхі вачы.

У кутку, пры коміне, калыхала „Глухія“ даця, хціва выдзічы з гаршку поліку, што асталася ад абеду.

Зьвянэўку ціла адчынліся дэверы і убегла Крыста. Убегла, па хце галыла і да ложка стала. Цярыб, які ў голас лічыў, закінуўся і змоўк. Старая павіраўла голы.

— Крысця! — адваляюся крыху мутным голасам. — А дзе ты гэтулькі часу была?

Не адказала. Вусны мала заціснуты, твар зьбя-дзела, вочы расшырыны, як дэве чорныя плямы. Скі-нула хустку, акінула хаватух, шпурнула на падэшкі вузельчык з грывшым, аіраўла на матку, на даця, шкпілер з шыі рванула і праз другі дэверы выля-цела з хаты.

— Што гэта? Што сталася? — запыталася старая, калі яе вецер, а адчынены на прыглед дэверы, хо-ладны абвеаў.

Парабик вытрашчыў вочы: грошы, што ў руках трымаў, пакаціліся з ономым на стала. Крыста бегла. Да рэчкі бегла, як бляск неспа-даёны, іхі. Пераляцела гарод, сенажатку, калі зась-няліся перад ёю валіны, глыбокая, з глудым гукам бегучы вода, прыжмурыла вочы, сьціснула плечы і, схавіўшыся абаруч з голы, моцкі кінулася ў глыбіню. У гэты час Антось у дэверы заты уваходаў.

(Канец).

Пераклала Васіліна.

